

težave, toda mi upamo, da vse upiranje ne bo moglo več dolgo ovirati vlade, da skliče državni zbor in pripusti tudi ljudstvo do besede.

Prošnje za oprostitev od črnovojniške službe.

Z 10. aprilom t. l. je stopila v veljavo nova vladna naredba glede črnovojniškega oprostitev. — Odslej je novo to, da ima tudi občina v svoji besedi, ko se koga priporoča za oprostitev in da se prošnje morajo odslej vlagati edino pri občinskem uradu, kjer ima dotični, za katerega se prosi, svoje stalno bivališče.

Pri vlaganju prošnje za oprostitev se je treba ravnati po sledečih določilih:

Ce se prosi za oprostitev samostojnega posestnika ali obrtnika, sme odslej vložiti prošnjo dotičnik sam in sicer tudi tedaj, če je že v vojaški službi. Ce se pa prosi za oprostitev posestniškega sina, o-skrbnika, viničarja, čevljarja ali kakega drugega obrtnika, župana, tajnika ali sploh za kako tako osebo, ki bi bila v slučaju oprostitve pri kom drugem v službi ali na delu, mora prositi delodajalec. Za sina mora torej prositi oče ali mati, za viničarja gospodar, za župana ali tajnika občina, za čevljarja ali kovača, ki dela za občane razne potrebščine, občani itd.

Prošnja se mora nasloviti na c. kr. domobransko ministristvo, Dunaj, in se mora vložiti edino le pri domačem občinskem uradu. Če bi kdo poslal to prošnjo na okrajno glavarstvo, vojaško poveljstvo, ali ministristvo, bi se zadeva samo le zavlekla, ker bi dotične oblasti poslale prošnje nerešeno občini. Prošnja se mora kolekovati s kolkom po 2 K. Občinski urad mora prošnji priložiti prepis prošnjikove črnovojniške izkaznice. Takih tiskovin imajo pri občinskih uradih od zadnjih prebiranj več kot dovolj, in se torej naj dobro shranijo. Važno je, kako se izjavi občinski urad o prošnji. Župan bo moral dobro presoditi položaj in prošnjo za oprostitev dobro priporočiti, ako spozna, da je dotična oseba res potrebovala glavarstvu, katero mora prošnjo takoj bna, da se jo oprost. Župani morajo prošnjo poslati pregledati in izreči svojo sodbo, ali se dotični priporoča za oprostitev ali ne.

Prošnje se lahko pišejo tudi v slovenskem jeziku, ker so pri vseh uradih, kamor so kake prošnje poslane, nastavljeni tudi slovenski uradniki.

Žitni monopol.

Ljubljanski „Domoljub“ piše:

S tem moramo računati, kar smo že povedali v svojem listu, da bo še nekaj let po vojski treba omejiti uporabo moke in drugih živil, ki jih je treba deloma ali popolnoma kupovati na tujem. Potemtakem bodimo pripravljani, da bo taka organizacija, kakoršno imamo v zavodu za promet z žitom ob času vojne, tudi še po vojski živela. Koliko časa še po vojski, ne vemo. Slišimo pa od vseh strani iz Nemčije in pri nas, naj se nakup in prodaja žita in vseh mlinskih izdelkov trajno prepusti državi, naj torej

zemeljskih prostorih opekarne so kričeče zahtevali, da se jih spravi na plan.

Rus je pa bljuval morilni ogenj, dokler je videl begati katerega človeka. Granate so še le obmolknile, ko je nas in sovražnika zavila noč v svoj temni in nevidni plašč. Zatonilo je dokaj ur, predno so se začeli prepadati zasopli begunci posamič in s strahom vračati v varno kritje opekarne. Usodepolni beg je zahteval precej človeških mrtvih in ranjenih žrtv; a to vse je radi vojne neizkušnosti, trenutnega strahu in zmedenosti.

Ono noč sem bil do skrajnosti utrujen. Telesno zbit sem dobro spal, ne meneč se za celonočno streljanje in praskejanje.

Vzbudila me je pri svitu belega dne naša artilerija, ki je iz neposredne bližine našega nočišča otvorila gromčeh ogenj na vas Mžano. V daljavi je nebo kmalu rdeče zažarilo, gosti dim se je valil proti nebu, obstreljevano selo je gorelo.

Vendar kljub artilerijski izdatni pomoči se ni posrečilo zavzeti celi naslednji dan vasi in gozdiča. Sovražnik je svoje utrde trdovratno branil, jih držal s pehotno premočjo celi dan 10. septembra. — Proti večeru tega dne so poslali od naše strani nove čete v bojno črto pred vas in goščo, da otvorijo ob svitu zore ojačen napad na sovražne postojanke. A v noči od 10. na 11. septembra, ko je bilo že vse lepo pripravljeno za odločilni naskok, je došlo strogo povelje:

„Nazaj!“

Nepričakovano kot strela pri jasnem nebu je zadela nas zmagovalce zapoved. V noči je zarožlalo pred opekarne; prva je nastopila umik naša artilerija. Njej so sledile v dolgih vrstah nepreglednih rezervne, za naskok pripravljene čete, ki so se ob obeh straneh železnice. Tem je sledilo pretoku mučnih nočnih ur že v intranjam blestečem solncu vojaštvo iz prvih črti. Počasi, korako-

to, kar je sedaj med vojsko, ostane trajno, ali z drugimi besedami, naj se uvede državni žitni monopol, kakor ga imamo za sol, tobak in smodnik. Kdor mislija, kako se bodo plačevali v vojski narejeni delavci, pač lahko pride na to misel. Cene bodo za žito splošno mnogo večje po vojski, ker je cena zlasti v Ameriki šla zelo kvisku. Na Ruskem imajo pač v Sibiriji in v južni Rusiji ogromne zaloge žita še od zadnjih treh let, ker ga niso mogli zvoziti po morju skozi Dardanele. Če bi vsa ta množina ruskega žita prišla naenkrat na trg, bi se morda mimogrede znižala cena, toda samo mimogrede. Splošno moramo računati z večjimi cenami. Iz tega se pa ne da sklepati, da bi zavoljo višjih cen država ne imela poguma tudi od svoje strani še znaten del pridobiti. Davkar ima tukaj široko pot. Ali je ta pot primerna tistim, kateri kupujejo moko ali ne, o tem je sodba lahka, toda država se glede na svoje potrebe ne bo ozirala na take pomisleke in zato ne moremo odbiti od sebe misli, da bo treba računati z žitnim monopolom. To lahko brez ovinkov povemo, da je žitni monopol mogoč v taki obliki, da ne bo jemal veselja poljedelcu za njegovo delo; seveda ima ta reč vse polno velikih nevarnosti v sebi, katere moremo, če se jim ne izogne država, podreti to veselje in s tem neprimerno škodovati poljedelstvu in tudi državi.

Na Nemškem je prišla zahteva po žitnem monopolu od poljedelcev samih. Leta 1894 se v državni zbornici predlagal monopol za prodajo žita in moke, kar se je kupi v tuini, grof Hans Kanc. Renska kmetijska zveza je pa dne 4. decembra 1895 pri svojem zborovanju zahtevala, naj se sploh ves nakup in vsa prodaja žita od države monopolizira.

Ta reč ima nastopno zgodovino: Po vojski l. 1870-1871, v kateri je Nemčija Francoze doobra premagala, je po sklenjenem miru od njih dobila 5 milijard vojne odškodnine. Te milijarde so državo suho povzdignile. Pričelo se je nešteto novih obrti in trgovina je mogočno zrasla. Država je poskrbela za prometna sredstva: popravila so se ceste ter delale nove, zgradilo se je silno mnogo novih železnic. S tem je seveda tudi kmetijstvo dobilo nove podpore. Ker je bilo več ust, ki so rada povzila kaj boljšega, in tudi dovolj denarja, so kmetije vse svoje pridelke lahko dobro spravili v denar. To je pa trajalo samo nekaj časa. Spekulacijski kapital je jel kupovati živila v drugih državah. To je bilo lahko, ker so se prometna sredstva, kakor smo že rekli, silno namnožila in izboljšala, ker se je carina na žito prav znatno vsako leto zmanjševala in sicer s tem namenom, da se je kasneje popolnoma odpravila, zlasti pa tudi zato, ker je bil denar zunanjih držav manj vreden kakor nemški. Nemčija je takrat kmetijske pridelke kupovala večinoma v Avstriji. Naša denarna vrednost — v ti dobi smo imeli še precej časa srebrno veljavo — je bila nasproti marki nizka, to se pravi: za eno marko je bilo treba dati več našega denarja, kakor bi ga šlo po notranji vrednosti marke. V takih razmerah je seveda tista država, ki ima urejeno denarno vrednost ali valuto, na dobrem, ker imajo v drugih državah z dobrim domačim denarjem kupljene reči nižjo ceno, kakor bi jo imele, ko bi bila valuta držav, v katerih se kupuje blago, popolnoma v redu. Iz tega se vidi, da so trgovci, ki so žito, živino, surovo maslo, sir, les, kupovali v Avstriji, ali nekatere reči kot n. pr. sir, koruzo, riž tudi v Italiji, ki je imela tudi nizko valuto ob tistem času, te reči doma tudi zavoljo valute lahko cenejše prodajali. Naj pri tej priliki dostavimo, da bode za

ma, globoko klonjenih glav, od prahu očrnelih obrazov, udrlih oči in molče so lezli bojovníki neznano kam nazaj, na višje povelje. Vse se je gibalo, lezlo, in gomazelo ob progi brez najmanjšega glasu razgovora; ker vse je bilo otopelo, razočarano, preseščeno v sled nepričakovanega umika po tako krvavih bojih. Rusi so morali videti na odprti plani te umikajoče se dolge vrste vojaštva, a niso streljali iz topov, niti nam niso sledili. Bili so gotovo osupli v sled umika po tako hudih junaških navalih in napadih od naše strani.

Prilezli smo ob progi do velikanškega železniskega mosta pred postajo Kamienobrod. Pionirji so ga ravno navrtavali in nabijali z ekrasitom, da ga poženejo v zrak po odhodu čet. Za tem mostom na ravni smo postali, da se uredimo in vojaško uvrstimo. Gledal in motril sem poveljane vojake, ki so izmognano utrujeni, tavaajoče se uvrščali eden za drugim.

Opazil sem pri tej priliki prvič, kako je zgrabil nekatere in mrtvičljivi jočni krč. Tresti so se začeli kot šiba na valoviti vodi, in curkoma so jim lele solze po obrazih. Jokali so v nekaki medli omotici in živčni onemoglosti. Torej med vreči solz častnikov kot pripristih vojakov se je končala grodeška bitka, ki je smrtno kosila in pobijala z jekleno točo ovet človeštva. Trajala je kot večnost dolge in mučne tri dni.

Popisal sem v teh vrstah le one spomine te gigantske borbe, katere sem doživel sam na duši telesu. Vsakdo, ki je prisostvoval, bi znal povedati gotovo več in še strašnejšega. V tej sliki so nakrat ko začrtani le utisi in popisane boli enega srca nekaj usode enega polka.

VII.

Po bitki.

Ogledal sem se nekoliko po ravnini, kjer smo se ustavili, da se uvrstimo in uredimo. Kar je nesle

las po vojski ena prvih nalog, skrbeti za to, da se vrednost našega denarja popolnoma uredi, ker sicer se nam bo godilo ravno narobe, kakor se je Nemcem po zmagi nad Francozi. Kupovati bomo morali veliko in navezani bomo pri tem zlasti na Ameriko, ki ima denarne razmere naravnost sijajne. Če bomo s slabo in nizko valuto kupovali blago drugod, bodo cene silno visoke. Če bi se denarna vrednost ne uredila, potem bo ob prosti svetovni trgovini draginja pri nas večja kakor je danes. Ob vojski se da, ko smo navezani v ogromni večini samo na to, kar imamo doma, pomagati z maksimalnimi cenami. Ko se začne zopet trgovina z drugimi državami, bo za tuje blago seveda vsaka maksimalna cena brez pomena, ker se bo moralo pač blago tako plačati, da bo trgovec brez škode.

Vrnimo se zopet k nemškemu poljedelstvu! Povedali smo, da so cene za kmetijske pridelke padale, obenem so se pa silno pomnožili stroški, plače za posle in delavce so bile vedno večje, treba je bilo plačevati tudi za zavarovanje v bolezni in v slučaju nezgod, ki se je uvedlo v nemški državi, precejšnje svote, ki so pomenile nova bremena. Kam se pride, če se to, kar ima kdo prodati, vedno ceneje prodaja, in to, kar ima kupiti, vedno dražje kupuje, če ima vedno manj dohodkov in vedno več stroškov, ni težko izpregledati. Poljedelstvo na Nemškem — podobno, deloma še slabše razmere so bile tisti čas tudi po drugih državah, zlasti pri nas — je šlo rakovo pot, odločno navzdol. Začelo se je razkosavanje, dolgovi na posestva so strašno rastli, boben je pel. — Umljivo je, da so se poljedelci in njihovi prijatelji resno trudili, da bi našli pot, po kateri bi se dal rešiti kmetijski stan, in pri tem premišljevanju so prišli na to, da bi bil žitni monopol najboljšo sredstvo in najbolj temeljita pomoč. Pri monopolu določa država cene in tako so upali, da bi se pri določevanju cen ozirala na to, da kmet ne more živeti, če ima pri svojem pridelovanju redno izgubo in se mu niti njegovo delo ne izplača. Poleg tega so pa nemški kmetje želeli monopola zato, ker so pri monopolu cene stalne. Spekulacijska trgovina, ki je imela povsod po svetu in seveda tudi na Nemškem nakup in prodajo žita v svojih rokah, je skrbela za to, da se je žito, kolikor se je le dalo, kmetu nizko plačalo in drago prodajalo. Stara pesem! Jeseni, ko je kmet žito prodajal, so bile cene nizke, pozimi, ko ga je že ni več imel, pa visoke. Na borzah se je z navideznimi kupčijami, ki so bile pa pravzaprav samo stave, kapitalističnem, kmetom in konsumentom sovraženem smislu vplivalo na cene. Zato je umljivo, da se je vsak poljedelec iskreno želel stalnih cen, neodvisnosti kmetijskih pridelkov od spekulativ in borziancev in v tej želji se je rodila misel na monopol.

Naše žrtve za domovino.

Od Sv. Andraža v Slov. ger. se nam poroča: Dne 6. aprila t. l. je tukaj umrl enoletni prostovoljec-četovodja učiteljčnik Konrad Suhač, star 23 let. Kot vojak je bil nastavljen pri zbornem poveljstvu v Gradcu, kjer je zbolel na jetiki. Po daljšem bolehanju so ga prepeljali v njegovo domačo hišo v Slavščino. Po prejemu sv. zakramentov je vrli mladenič na Veliki petek vdan v voljo božjo v Gospodu mirno zaspal. Njegov oče je tudi v vojaški

oko naokrog, povsod so lezle počasi, korakoma, in sklonjenih glav od zemeljskega prahu poveljane vojaške postave. Že iz potrto počasne hoje je bilo razsoditi, da so doživeli vsi umikajoči se v teh 3 dneh človeške moči presegajoči strah in grozo. A vsi ti napori, ki so jih izžrpali in izmognali, so bili — zastoj — za umik — neznano kam.

Solnce, gališko žgoče in pekoče, ki nam je dajalo doslej luč in svetlobo, se je ta prvi dan umika, dne 11. septembra, skrilo za goste temne oblake. Obok nedogledno sinjega neba se je vidno znižal. Popolnato sive megle, le še z nekako težavo viseče na nebu, so se začele poditi in porivati med seboj. Po bližajoči se vlagi je zaduhtelo po zraku; po ravnini je potegnil jesensko hladni veter. Vsak izmed nas je pogledal nehoti v višave in stotine grl je zamrmralo: „Dež bo.“

Res, tega dne je začel pršeti in liti dež, ki je nas odslej pikal, bičal in močil cele mesece. Kako občutna šiba božja da je gališki jesenski dež, bo znal le tisti presoditi, ki ga je okusil sam. Navadno začne dežiti on teh severnih krajih koncem septembra, in liče z malimi presledki do novembra, ko se spremeni v vodene kaplje v snežinke. Tako dolgovezno deževje bi se zrahljalo sčasoma kamenje, kaj še le rahle gališko zemljo! V dobi jesenskih nalivov se prelevi cela gališka ravan v morje blata. Pri nas je blato mehko in se povečini rado umakne pritisku noge; a gališko se pogreza pri vsaki stopinji polagoma. Ko pa zagaziš enkrat do kolena, te prime silnato mastna zemlja, kot bi se vjel na limanice. Stane nekaj truda, predno izvlečeš nogo in jo prestaviš za korak, kjer te čaka ista mučna usoda pogrezanja in izkobačanja. Taka boja petnika silno utruji in kaj neugodno vpliva na zdravje. Človek in žival, ki sta 1914 mešala to žlobudro, besta čutila njen ušcip do smrti.

(Dalje prih.)